

Õiguskantsler

Teie 10.06.2015 nr

Meie 14.07.2015 nr 7-4/150837/1503129

Seisukoht õigusrikkumise puudumise kohta Vanglasisene paigutamine ja kinnipidamistingimused

Austatud

Pöördusite õiguskantsleri poole 10.06.2015 saabunud avaldusega, milles väljendasite rahuolematust seoses Teie paigutamisega Viru Vangla V6 osakonda.

Teie sooviks on, et Teid paigutataks ümber V1 osakonda, kuna sealsed kinnipidamistingimused on Teie hinnangul V6 osakonna tingimustest oluliselt paremad. Kirjeldate, et V6 osakonnas on koridori lõpus üksnes väike televiisor, samas kui V1 osakonnas on olemas pesumasin, televiisori vaatamiseks eraldi ruum, külmkapp ja trenaažöör. Leiate, et kõiki kinnipeetavaid tuleb võrdselt kohelda ja neile peab tagama ka võrdsed kinnipidamistingimused. Olete ses osas väidetavalt pöördunud mitmete taotluste ja kaebustega vangla direktori poole, kuid olete saanud vastused hoopis esimese üksuse juhilt ja inspektor-kontaktisikult.

Tutvunud Teie pöördumise, asjaomaste õigusaktide ja kohtupraktikaga on õiguskantsler seisukohal, et seadusest ei tulene Viru Vanglale kohustust tagada kõigile kinnipeetavatele täiesti ühesugused kinnipidamistingimused. Seetõttu Teie paigutamine kui selline V1 osakonna asemel V6 osakonda ei riku iseenesest võrdse kohtlemise põhimõtet.

(I)

Riigikohtu senise praktika kohaselt ei ole Eesti Vabariigis kinnipeetaval üldist subjektiivset õigust valida, millises vanglas, millises eluosakonnas, hoones, mitmekesi kambris ja kellega koos karistust kanda.¹ Kinnipeetava paigutamisel tuleb eristada kinnipeetava ümberpaigutamist ja vanglasisest paigutamist. Teie tõstatatud küsimus puudutab vanglasisest paigutamist, mida reguleerivad vangistuseseaduse (VangS) § 11 lg 2 ja justiitsministri 30.11.2000 määruse „Vangla sisekorraeskiri“ (VSKE) §-d 5 ja 6. Viidatud sätted ütlevad vaid, et kinnipeetav paigutatakse kambrisse või tuppa, mis on ühe- või mitmekohaline. Seega ei ole vanglasisene paigutamise kord detailselt õigusaktides reguleeritud ning seadusandja on jätnud olulises osas haldusorgani, s.t vangla otsustada, millistest kaalutlustest paigutamisel lähtutakse.

Mõistagi ei ole selline vangla kaalutusotsus piiramatult. Riigikohus on 19.01.2012 otsuses nr 3-3-1-76-11 märkinud, et arvestada tuleb mh VangS § 11 lõikes 1 loetletud aspektidega, milleks on

¹ Vt nt RKKKo 14.02.2011 asjas nr 3-3-1-76-10, p 26.

täitmisplaan, realselt kandmisele kuuluva karistusaja pikkus, kinnipeetava vanus, sugu, tervise seisund ning iseloomuomadused. Samuti tuleneb Riigikohtu 28.04.2011 otsusest nr 3-3-1-10-11, et vanglasisesse paigutamise otsustamisel tuleb järgida ka VangS §-s 12 sätestatud eraldihoidmise printsiipi ning VSKE §-s 5 lõikes 2 sätestatud julgeolekukaalutlusi.

Viidatud õigusaktidest ei tulene vanglale kohustust tagada kõigile kinnipeetavatele täiesti ühesugused kinnipidamistingimused. Küll aga peab vangla tagama kõigi kinnipeetavate subjektiivsete õiguste kaitse võrdses mahus. See tähendab, et kõigile kinnipeetavatele peab olema tagatud mõistlik võimalus kasutada õigusaktidest tulenevaid õigusi. Iseenesest õigusvastaseks ja võrdse kohtlemise põhimõtet rikkuvaks ei saa pidada asjaolu, et ühte osa kinnipeetavatest hoitakse Viru Vangla V1 eluosakonnas ja teist V6 eluosakonnas, kui neile on tagatud ühesugused õigused.

Sellisele seisukohale asus ka Riigikohus 26.05.2008 otsuses nr 3-3-1-20-08, kui märkis, et vangla erinevates eluhoonetes ühiskasutuses olevate ruumide suuruses, lisaruumide olemasolus või jalutusväljaku suuruses, samuti helistamise korraldamises esinevaid erinevusi ei saa pidada võrdse kohtlemise põhimõtet rikkuvateks, kui mõlemal juhul on kinnipeetavatele VangS-st ja muudest õigusaktidest tulenevate õiguste kasutamine tegelikult ja seaduses ettenähtud mahus tagatud.

(II)

Teie kaebuse alusel külastas õiguskantsleri nõunik 26.06.2015 Viru Vangla V6 ja V1 osakonda ning tuvastas, et osakondade füüsiline keskkond on tõepoolest veidi erinev. Seda tõdesid ka Viru Vangla direktor ja esimese üksuse juht, kes selgitasid, et V6 osakonnas viibivad reeglina lühema karistusajaga kinnipeetavad, kes paigutatakse füüsilise keskkonna poolest mugavamasse osakonda niipea, kui see on võimalik – kui sellises osakonnas on vabanenud koht ning kinnipeetava paigutamine on VangS §-de 11 ja 12, samuti VSKE § 5 järgi võimalik.

Kuigi V6 ja V1 osakondade kinnipidamise füüsilised tingimused on erinevad, ei tuvastanud õiguskantsleri nõunik nendes osakondades viibivate kinnipeetavate õiguste tagamises märkimisväärset erinevust.

V6 osakonna kinnipeetavatele on tagatud VSKE § 8 lõikes 1 sätestatud õigus liikuda oma osakonnas vabalt vähemalt neli tundi, samuti VangS § 55 lõikes 2 ette nähtud igapäevane vähemalt tunniajane jalutuskäik värskes õhus. VangS § 55 lg 1 järgi tagatakse kinnipeetavale võimalus kehakultuuriga tegelemiseks. Õigusaktidest ei tulene vanglale kohustust tagada kinnipeetavale sportimistingimused osakonnas. Sportimiseks on kinnipeetavale loodud võimalused spordisaalis, mida saab Viru Vangla direktori 23.01.2013 käskkirjaga nr 1-1/19 kehtestatud „Viru Vangla kodukorra“ (Viru Vangla Kodukord) p 5.6 järgi kasutada osakondade kaupa graafiku alusel. Värskes õhus sportimiseks on vanglal spordiväljak ning osadesse jalutusboksidesse paigaldatud statsionaarsed trenaažöörid.

Kambritesse sisse ehitatud raadiovastuvõtja ja V6 osakonna koridori lõppu paigaldatud televiisor annavad kinnipeetavatele võimaluse jälgida raadio- ja televisioonisaateid (VangS § 31 lg 1). Samuti on V6 osakonna kinnipeetavatel võimalik kasutada koridori lõppu paigaldatud telefoni (VangS § 28 lg 1). Kuivõrd telefon asub televiisori vahetus läheduses, tuleb mõnda, et telefoni kasutamisel võib olla segavaid faktoreid (televiisori helid, koridoris jalutavad kinnipeetavad) ja selle kasutamine võib tõepoolest olla mõnevõrra ebamugav. Vangla direktor ja esimese üksuse juht selgitasid aga, et korraga on osakonnas lahti pooled kambrid, s.t vabalt osakonnas liikuvate kinnipeetavate hulk ei ole suur. Samuti on mitmetel kinnipeetavatel endal kambris televiisor ning nende huvi ühiseks kasutamiseks mõeldud televiisori vastu on väiksem. Nii on võimalik telefoni

kasutada ajal, mil ühiskasutatava televiisori vaatajaid ei ole või kui vaatajaid on, siis leppida omavahel kokku kõne ajaks vaiksema helitugevuse seadistamises või televiisori väljalülitamises. Ka V1 osakonnas asub telefon ruumis, mida kasutatakse nii televiisori vaatamiseks kui muuks ühistegevuseks (nt lauamängude mängimiseks), samuti asub ruumis külmkapp. Seetõttu ei pruugi ka seal telefoni kasutamine saada alati toimuda segamatult.

Õiguskantsleri nõunik tuvastas, et V6 osakonnas ei ole kinnipeetavatel külmkapi kasutamise võimalust. Vangla direktori ja esimese üksuse juhi selgitustest nähtuvalt on V6 kinnipeetavatel võimalik säilitada vangla kauplusest ostetud toiduained külma veega täidetud kaussides. VangS § 47 lg 1 sätestab, et kinnipeetava toitlustamine korraldatakse vastavuses elanikkonna üldiste toitumistavade ja silmas pidades elutegevuseks vajalikku toidutarvet. Kinnipeetava toitlustamine peab olema korrapärane ja vastama toiduhügieeni nõuetele. Täpsemalt määratleb kinnipeetava toidule esitatavaid nõudeid sotsiaalministri 31.12.2002 määrus nr 150 „Toidunormid kinnipidamisasutustes“. Määruse § 1 lg 2 näeb ette, et kinnipeetava päevane toidunorm peab katma kinnipeetava elutegevuseks vajaliku toidutarbe, rahuldama optimaalse toiduenergiavajaduse ning minimaalse mikrotoitainete (vitamiinid ning mineraaltoitained) ja valguvajaduse.

VangS § 48 annab kinnipeetavale õiguse vangla kauplusest kaupu soetada, ent VangS § 47 ja viidatud sotsiaalministri määruse valguses on vähemalt toiduainete osas tegemist ostudega, millega kinnipeetav ei rahulda mitte kõige esmast vajadust toiduainete järgi, vaid võib soetada vangla pakutavale toidule lisaks täiendavaid ja talle meelepäraseid ning taskukohaseid toiduaineid. Vangistusseadus ei keela vanglal lubada soetatud toiduainete pikemaks säilitamiseks külmikute kasutamist, ent tegemist ei ole vahetu seadusest tuleneva või tuletatava kohustusega, mille täitmatajätmine kujutaks endast isiku õiguste rikkumist.

Eeldades, et vangla viidatud sotsiaalministri määrust täidab, ei peaks kinnipeetav ka ilma võimaluseta vangla kauplusest soetatut külmikus säilitada sattuma olukorda, kus ta jääb elutegevuseks vajalike toiduaineteta. Seega ei saa külmkapi kasutamise võimaluse puudumine tuua kaasa kinnipeetava õiguste rikkumist seeläbi, et kinnipeetava igapäevases toidus pole elutegevuseks vajalikku toiduenergiat, mikrotoitaineid ja valku.

Õiguskantsleri 19.11.2014-21.11.2014 läbi viidud kontrollkäigu järgselt soovitas õiguskantsler Viru Vanglale analüüsida vangla poolt pakutavate söögikordade kalorraaži ning arvestades õhtu- ja hommikusöögi vahele jäävat pikka aega, pakkuda võimalusel õhtusöögiks kaloririkkamat toitu või õhtuoodet. Vangla mõõnis õiguskantslerile 18.06.2015 saadetud vastuses, et õhtu- ja hommikusöögi vahele jääv 14 tunni pikkune ajavahemik ilma toiduta võib olla kinnipeetava jaoks mõnevõrra ebameeldiv ning kinnitas, et vangla kaalub erinevaid võimalusi olukorra parandamiseks.

VangS § 50 järgi peab vangla tagama kinnipeetavale piisavad võimalused hoolitseda hügieeni eest. VangS § 46 lg 2 kohaselt peab kinnipeetav hoolitsema oma riietuse eest. V6 osakonna kinnipeetavatel on igapäevaselt võimalik kasutada kambris sooja vett ja kambri sisse ehitatud dušši. Kinnipeetavatel on võimalik kambris pesta ka enda isiklikke (aluspesu, sokid jmt) ja soovi korral ka vangla väljastatavaid riideid (Viru Vangla Kodukorra p 11). V6 kinnipeetavatel puuduvad aga riiete kuivatamise võimalused.

Õiguskantsler on V6 osakonnas riiete kuivatamise võimaluste puudumisest teadlik ning tegi Viru Vanglale ka 19.11.2014-21.11.2014 läbi viidud kontrollkäigu järgselt soovitusel luua kõigile kinnipeetavatele kiiremas korras võimalusi isikliku pesu kuivatamiseks. Viru Vangla vastas õiguskantslerile 18.06.2015 ning kinnitas, et probleemi lahendamiseks tegeletakse aktiivselt ja

püütakse leida mõistlik tehniline lahendus ning rahalised vahendid kulutuste katteks. Käesoleval ajal ootab Viru Vangla vajalike tööde teostamiseks Eesti Vanglatööstuse AS-lt hinnapakkumist. Kuivõrd vangla on probleemist teadlik ning on astunud samme selle lahendamiseks, siis ei pea õiguskantsler vajalikuks pöörduda vangla poole korduva soovitusena samal teemal.

Kokkuvõtvalt ei nähtu kogutud teabest, et V6 osakonnas viibivate kinnipeetavate subjektiivsete õiguste kaitse oleks tagatud V1 osakonnas viibivate kinnipeetavatega võrreldes märkimisväärselt vähemas matus. Õiguskantsler on mõningatele puudustele kinnipidamistingimustes Viru Vangla tähelepanu juhtinud ning vangla tegeleb nende lahendamisega.

(III)

Õiguskantslerile saadetud avalduses märkisite, et olete vangla direktori poole korduvalt enda V6 osakonda paigutamise seoses pöördunud, kuid Teile on vastanud direktori asemel esimese üksuse juht ja inspektor-kontaktisik.

Selguse huvides tuleb märkida, et Riigikohtu 28.04.2011 otsuses nr 3-3-1-10-11 kordas kohus oma 26.05.2008 otsuses nr 3-3-1-20-08 väljendatud seisukohta, mille kohaselt on kinnipeetava vanglasine paigutamine haldustoiming. VangS § 1¹ lg 5 järgi on kinnipeetaval õigus esitada vangla haldusakti või toimingu peale vaie. VangS § 1¹ lg 4¹ järgi vaatab Justiitsministeerium läbi vangla direktori haldusakti või toimingu peale esitatud vaideid. Vanglateenistus vaatab läbi muu vanglas töötava isiku haldusakti või toimingu peale esitatud vaideid.

Vastavalt VSKE § 1¹ lõikele 2 vaatab direktor läbi vaide, mis on esitatud üksuse juhi otsuse peale või seoses täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisega, kinnipeetava avavanglasse või tagasi kinnisesse vanglasse paigutamise, välja arvatud juhul, kui otsuse on teinud vangla direktor, ning muu vanglas töötava, kuid üksuse koosseisu mittekuuluva isiku, haldusakti või toimingu peale. Üksuse juhi ja inspektor-kontaktisiku otsustuspädevus on sätestatud vastavalt VSKE §-des 1² ja 1⁷. VSKE § 1² lg 2¹ kohaselt vaatab üksuse juht läbi vaide, mis on esitatud inspektor-kontaktisiku või muu selle üksuse koosseisus oleva isiku haldusakti või toimingu peale.

Viru Vangla direktori 06.06.2014 käskkirja nr 1-1/112 p 1 lg 1 järgi on direktor volitanud üksuse juhte mh läbi vaatama ja täitmiseks suunama Viru Vangla siseseid kinnipeetavate päringuid, teabenõudeid, taotlusi, selgitustaotlusi, märgukirju ning allkirjastama nende vastuseid. P 1.3 järgi on üksuse juht volitatud läbi vaatama ja enda haldusalas täitmiseks suunama vanglasse kinnipeetavate kohta ja kinnipeetavate poolt saabunud päringuid, teabenõudeid, taotlusi, selgitustaotlusi, märgukirju ning allkirjastama nende vastuseid.

Käskkirja p 3.1 järgi on direktor volitanud inspektor-kontaktisikuid mh läbi vaatama kinnipeetavate taotlusi esemete väljastamise kohta kinnipeetavate isiklike asjade laost ning otsustama loa andmise või keeldumise. P 3.2 kohaselt on inspektor-kontaktisikud volitatud mh allkirjastama kinnipeetavate taotlusi, mis on seotud isiklike asjade laost esemete väljastamisega/mitteväljastamisega, koostatud vastuskirju, v.a isiklikud elektriseadmed.

Eeltoodust nähtub, et sõltuvalt pöördumise sisust on võimalik üksuse juhi ja inspektor-kontaktisiku poolt vastuste koostamine ja nende allkirjastamine. Õiguskantslerile saadetud avalduses ei täpsusta Te, millal ja mis tüüpi kirjadega (kas taotlus, märgukiri, vaie vms) Viru Vangla poole pöördusite, mistõttu ei ole võimalik teha konkreetsemaid järeldusi vangla vastamise õiguspärasuse osas.

Küll tuleb tõdeda, et muude pöördumiste ja (taotlused, märgukirjad, teabenõuded jmt) nendele vastuste saamise kõrval on enda õiguste kaitseks tõhusamaks viisiks VangS §-s 1¹ ja haldusmenetluse seaduse 5. peatükis sätestatud korras vaide esitamine. Kui Te ei ole vaide lahendamise tulemusega rahul, on Teil vaidemenetluse nõuetekohaselt läbimise järgselt võimalik VangS § 1¹ lg 5 järgi kaaluda vajadust pöörduda oma õiguste kaitseks halduskohtusse.

Lugupidamisega

Ülle Madise